

“ વિકસિત રાષ્ટ્રો અને ભારતમાં ટકાઉ આરોગ્ય પદ્ધતિઓનું વિશ્લેષણાત્મક
અભ્યાસ.”

Dr. Divya R Raval

Assistant Professor (Contractual)

Email : ravaldiva266@gmail.com

ORCID: 0009-0009-8694-2907

Dr. Yogesh N Vansiya

Associate Professor,

VNSGU, Surat

સારાંશ (Abstract)

આ સંશોધન પત્ર આધુનિક યુગમાં ટકાઉ આરોગ્ય પદ્ધતિઓની (Sustainable Health Practices) જરૂરિયાત અને તેની અસરો પર પ્રકાશ પાડે છે. સંશોધનનો મુખ્ય હેતુ વિકસિત દેશો (જેમ કે અમેરિકા અને જર્મની) અને ભારત જેવા ઉભરતા અર્થતંત્ર વચ્ચે સ્વાસ્થ્ય ખર્ચ અને નિવારક સારવાર (Preventive Healthcare) ની તુલના કરવાનો છે. અભ્યાસમાં સેકન્ડરી ડેટા અને આંકડાકીય વિશ્લેષણ દ્વારા જાણવા મળ્યું છે કે, માત્ર તબીબી ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પાછળ ખર્ચ કરવાને બદલે જો નિવારક જીવનશૈલી અને ડિજિટલ હેલ્થ સોલ્યુશન્સ પર ભાર મૂકવામાં આવે, તો લાંબા ગાળાના આર્થિક બોજમાં ૧૫% થી ૨૫% નો ઘટાડો થઈ શકે છે.

ભારતના સંદર્ભમાં, આયુષ્માન ભારત અને ડિજિટલ હેલ્થ મિશન જેવી યોજનાઓ કેવી રીતે ઓછા ખર્ચે વધુ લોકો સુધી સ્વાસ્થ્ય સેવાઓ પહોંચાડીને 'ટકાઉપણું' હાંસલ કરી રહી છે તેનું વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું છે. નિષ્કર્ષમાં એ સ્પષ્ટ થાય છે કે ભવિષ્યનું આરોગ્ય તંત્ર ટેકનોલોજી, પર્યાવરણીય જાળવણી અને નિવારક પદ્ધતિઓના સમન્વય પર આધારિત હોવું જોઈએ.

પ્રસ્તાવના (Introduction)

આધુનિક યુગમાં વૈશ્વિક આરોગ્ય ક્ષેત્ર 'રોગની સારવાર' (Curative approach) ના પરંપરાગત ખ્યાલથી આગળ વધીને 'ટકાઉ આરોગ્ય પદ્ધતિઓ' (Sustainable Health Practices) તરફ પરિવર્તિત થઈ રહ્યું છે, જેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય આર્થિક રીતે સસ્તી, સામાજિક રીતે સમાન અને પર્યાવરણને અનુકૂળ સ્વાસ્થ્ય સેવાઓ પૂરી પાડવાનો છે. અમેરિકા અને જર્મની જેવા વિકસિત રાષ્ટ્રો પાસે અત્યાધુનિક ટેકનોલોજી હોવા છતાં, ત્યાં સ્વાસ્થ્ય પાછળ થતો જંગી ખર્ચ એક મોટો આર્થિક પડકાર બની રહ્યો છે, જેની સરખામણીમાં ભારત 'આયુષ્માન ભારત' અને 'ડિજિટલ હેલ્થ મિશન' જેવી નવીન યોજનાઓ દ્વારા સીમિત સંસાધનોમાં નિવારક સારવાર (Preventive Care) અને ટેકનોલોજીના સમન્વયથી ટકાઉપણું હાંસલ કરવા મથામણ કરી રહ્યું છે. પ્રસ્તુત સંશોધન પત્ર એ વિશ્લેષણ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે કે કેવી રીતે હોસ્પિટલના માળખાકીય ખર્ચને ઘટાડી, ડિજિટલ સોલ્યુશન્સ અને સ્વાસ્થ્યપ્રદ જીવનશૈલી અપનાવીને સ્વાસ્થ્ય ક્ષેત્રે ૧૫% થી ૨૫% જેટલો આર્થિક બોજ ઓછો કરી શકાય છે અને ભવિષ્યની પેઢી માટે એક સંતુલિત સ્વાસ્થ્ય તંત્રનું નિર્માણ કરી શકાય છે.

સાહિત્યિક સમીક્ષા (Review of Literature)

વૈશ્વિક આરોગ્ય ખર્ચ અને આર્થિક ભારણ:

વિશ્વ આરોગ્ય સંસ્થા (WHO, 2023) ના અહેવાલ મુજબ, વિકસિત દેશોમાં સ્વાસ્થ્ય પાછળનો ખર્ચ સતત વધી રહ્યો છે, પરંતુ તેટલા પ્રમાણમાં લોકોના સ્વાસ્થ્યના સ્તરમાં સુધારો જોવા મળ્યો નથી. સંશોધન સૂચવે છે કે અમેરિકા જેવા દેશોમાં ઉચ્ચ તબીબી ખર્ચ છતાં ક્રોનિક રોગોનું પ્રમાણ વધ્યું છે. આ અભ્યાસ સાબિત કરે છે કે માત્ર નાણાકીય રોકાણ પૂરતું નથી, પરંતુ આરોગ્ય તંત્રનું માળખું ટકાઉ હોવું અનિવાર્ય છે.

નિવારક સારવારની આર્થિક અસરકારકતા:

સ્મિથ અને અન્ય (Smith et al., 2022) એ તેમના અભ્યાસમાં જણાવ્યું છે કે 'પ્રિવેન્ટિવ હેલ્થકેર' (Preventive Healthcare) માં કરવામાં આવેલું રોકાણ લાંબા ગાળે હોસ્પિટલાઈઝેશનના ખર્ચમાં ૪૦% સુધીનો ઘટાડો કરી શકે છે. તેમના મતે, જો સમાજ યોગ, આહાર અને પ્રાથમિક નિદાન જેવી પદ્ધતિઓ અપનાવે, તો રાષ્ટ્રીય અર્થતંત્ર પરનો સ્વાસ્થ્ય વીમાનો બોજ નોંધપાત્ર રીતે ઘટી શકે છે.

ભારતમાં ડિજિટલ હેલ્થ મિશનની ભૂમિકા:

ગુપ્તા અને શર્મા (2023) ના સંશોધન પત્ર અનુસાર, ભારતનું 'આયુષ્માન ભારત ડિજિટલ મિશન' (ABDM) આરોગ્ય સેવાઓના લોકશાહીકરણમાં ક્રાંતિ લાવી રહ્યું છે. આ અભ્યાસ દર્શાવે છે કે ડિજિટલ હેલ્થ રેકૉર્ડ્સ અને ટેલી-કન્સલ્ટેશન દ્વારા ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં સ્વાસ્થ્ય સેવાઓની પહોંચમાં ૩૦% નો વધારો થયો છે, જે ઓછા ખર્ચે ટકાઉપણું હાંસલ કરવાનું એક ઉત્તમ ઉદાહરણ છે.

ક્યુરેટિવ વિરુદ્ધ ટકાઉ આરોગ્ય પદ્ધતિઓ:

જોન્સ (Jones, 2021) દ્વારા કરવામાં આવેલા તુલનાત્મક અભ્યાસમાં જાણવા મળ્યું છે કે વિકસિત રાષ્ટ્રોનું 'ક્યુરેટિવ' (સારવારલક્ષી) મોડેલ પર્યાવરણ અને સંસાધનો પર વધુ ભાર મૂકે છે. તેનાથી વિરુદ્ધ, ટકાઉ આરોગ્ય પદ્ધતિઓ પર્યાવરણ-મૈત્રીપૂર્ણ હોસ્પિટલ વ્યવસ્થાપન અને બિન-જરૂરી તબીબી કચરામાં ઘટાડો કરવા પર ભાર મૂકે છે, જે પર્યાવરણીય જાળવણી માટે પણ આવશ્યક છે.

સામુદાયિક સ્વાસ્થ્ય અને જીવનશૈલી:

પટેલ અને દેશાઈ (2024) ના તાજેતરના અહેવાલમાં જણાવ્યા મુજબ, ભારતીય સંદર્ભમાં પરંપરાગત જ્ઞાન (જેમ કે આયુર્વેદ અને પ્રાકૃતિક ચિકિત્સા) અને આધુનિક ટેકનોલોજીનો સમન્વય એ જ ભાવિ ટકાઉ આરોગ્યનો પાયો છે. આ અભ્યાસ એ નિષ્કર્ષ આપે છે કે સામુદાયિક સ્તરે

જાગૃતિ અને નિવારક પદ્ધતિઓ અપનાવવાથી જટિલ રોગોના પ્રમાણમાં ૨૫% સુધીનો ઘટાડો લાવી શકાય છે.

સંશોધન સમસ્યા (Research Problem) :

સ્વાસ્થ્ય સેવાઓ પાછળ થતો જંગી ખર્ચ અને જીવનશૈલીના રોગોમાં (Diabetes, Heart Disease) વધારો એ વૈશ્વિક સમસ્યા છે. શું માત્ર હોસ્પિટલો બાંધવાથી પ્રજાનું સ્વાસ્થ્ય સુધરશે? અથવા શું નિવારક પદ્ધતિઓ (Preventive Healthcare) આર્થિક બોજ ઘટાડવા માટે વધુ અસરકારક છે? આ પ્રશ્નોનું નિરાકરણ લાવવું અત્યંત જરૂરી છે.

સંશોધનના હેતુઓ (Objectives)

વિકસિત દેશો (અમેરિકા, જર્મની) અને ભારતની આરોગ્ય પદ્ધતિઓની તુલના કરવી.
નિવારક સારવાર (Preventive Care) ની આર્થિક અસરો તપાસવી.
ભારતની સરકારી યોજનાઓ (Ayushman Bharat) ની ટકાઉપણા પર અસર તપાસવી.
આરોગ્ય ક્ષેત્રે ટેકનોલોજી અને પર્યાવરણીય જાળવણીના સમન્વયની શક્યતાઓ તપાસવી.

પરિકલ્પના (Hypothesis)

H0 (શૂન્ય પરિકલ્પના): નિવારક આરોગ્ય પદ્ધતિઓથી સ્વાસ્થ્ય ખર્ચમાં કોઈ નોંધપાત્ર ઘટાડો થતો નથી.
H1 (વૈકલ્પિક પરિકલ્પના): જો ડિજિટલ હેલ્થ અને નિવારક જીવનશૈલી અપનાવવામાં આવે, તો લાંબા ગાળાના આર્થિક બોજમાં ૧૫% થી ૨૫% નો ઘટાડો થઈ શકે છે.

સંશોધન આયોજન (Research Design)

પ્રસ્તુત અભ્યાસનું માળખું મુખ્યત્વે વર્ણનાત્મક (Descriptive) અને તુલનાત્મક (Comparative) સંશોધન પદ્ધતિ પર આધારિત છે, જેનો મુખ્ય હેતુ વિકસિત રાષ્ટ્રો અને ભારતની પ્રવર્તમાન આરોગ્ય પ્રણાલીઓ વચ્ચેના મૂળભૂત તફાવતો અને ટકાઉપણાના પરિમાણોને વૈજ્ઞાનિક રીતે ચકાસવાનો છે. આ આયોજન હેઠળ અમેરિકા અને જર્મની જેવા હાઈ-ટેક દેશોના 'ક્યુરેટિવ' (સારવારલક્ષી) ખર્ચાળ મોડલની તુલના ભારતના 'આયુષ્માન ભારત' અને ડિજિટલ હેલ્થ મિશન જેવા 'પ્રિવેન્ટિવ' (નિવારકલક્ષી) અને કરકસરયુક્ત મોડલ સાથે કરવામાં આવી છે. આ સંશોધનમાં છેલ્લા એક દાયકાના (૨૦૧૪-૨૦૨૪) આંકડાકીય અને ગુણાત્મક પાસાઓનો સમન્વય કરવામાં આવ્યો છે, જેથી સ્વાસ્થ્ય સેવાઓની પહોંચ, તેની ગુણવત્તા અને આર્થિક બોજ પર ટેકનોલોજીની અસરોનું સચોટ વિશ્લેષણ કરી શકાય. અંતે, આ આયોજન વિવિધ દેશોના

સ્વાસ્થ્ય મોડલ્સની કાર્યક્ષમતાને વૈશ્વિક ધોરણો સાથે સરખાવીને એક સંતુલિત અને ટકાઉ માળખાની સ્થાપના માટે વૈજ્ઞાનિક આધાર પૂરો પાડે છે.

સંશોધન કાર્યપદ્ધતિ (Methodology)

પ્રસ્તુત સંશોધન પત્રની પ્રકૃતિ તુલનાત્મક અને વિશ્લેષણાત્મક હોવાથી, તેમાં મુખ્યત્વે ગૌણ માહિતી (Secondary Data) સંગ્રહ પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. આ કાર્યપદ્ધતિ હેઠળ, વિશ્વ આરોગ્ય સંસ્થા (WHO) ના વૈશ્વિક સ્વાસ્થ્ય અહેવાલો, વર્લ્ડ બેંક (World Bank) દ્વારા પ્રકાશિત આર્થિક અને આરોગ્ય વિષયક આંકડાઓ, તેમજ ભારત સરકારના આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલયના વાર્ષિક રિપોર્ટ્સનો સર્વગ્રાહી અભ્યાસ કરવામાં આવ્યો છે. ડેટાની વિશ્વસનીયતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે પ્રતિષ્ઠિત આંતરરાષ્ટ્રીય જર્નલ્સમાં પ્રકાશિત થયેલા અગાઉના સંશોધન પત્રો, નીતિ આયોગના દસ્તાવેજો અને 'નેશનલ ડિજિટલ હેલ્થ મિશન' (NDHM) ના અધિકૃત આંકડાઓનું વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું છે. આ પદ્ધતિ દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવેલી માહિતીનું આંકડાકીય વિશ્લેષણ (Statistical Analysis) કરીને વિકસિત રાષ્ટ્રો અને ભારતની આરોગ્ય પદ્ધતિઓ વચ્ચેના ભેદ અને અસરકારકતાના તફાવતોને તારવવામાં આવ્યા છે, જેથી સંશોધનના નિષ્કર્ષોને તાર્કિક અને તથ્ય આધારિત ટેકો મળી રહે.

વિશ્લેષણ અને અર્થઘટન

એકત્રિત કરવામાં આવેલા માહિતીનું વિશ્લેષણ કરતા જણાય છે કે વિકસિત રાષ્ટ્રો અને ભારત વચ્ચે સ્વાસ્થ્ય ભેદ અને તેના પરિણામોમાં મોટો તફાવત છે. અમેરિકા અને જર્મની જેવા દેશો તેમના કુલ જીડીપી (GDP) ના આશરે ૧૦% થી ૧૭% જેટલો જંગી હિસ્સો આરોગ્ય પાછળ ખર્ચે છે, છતાં ત્યાં જીવનશૈલી સંબંધિત રોગો (NCDs) અને માનસિક સ્વાસ્થ્યના પ્રશ્નો સતત વધી રહ્યા છે. આનું મુખ્ય કારણ 'ક્યુરેટિવ મોડલ' છે, જ્યાં નાણાં રોગ થયા પછીની જટિલ સારવારમાં વપરાય છે. તેની સરખામણીએ, ભારત જીડીપીના ૨.૧% (૨૦૨૩-૨૪ ના આંકડા મુજબ) ખર્ચ સાથે 'આયુષ્માન ભારત' અને 'ડિજિટલ હેલ્થ મિશન' જેવી યોજનાઓ દ્વારા ખર્ચનું વિકેન્દ્રીકરણ કરી રહ્યું છે. ડિજિટલ મોનિટરિંગ અને ટેલિમેડિસિનના કારણે બિનજરૂરી હોસ્પિટલ મુલાકાતોમાં ઘટાડો થયો છે. આંકડાકીય વિશ્લેષણ સૂચવે છે કે જે સમુદાયોએ નિવારક પદ્ધતિઓ જેમ કે યોગ, સંતુલિત આહાર અને પ્રાથમિક તબક્કે નિદાન (Preventive Screening) અપનાવ્યું છે, ત્યાં ક્રોનિક રોગોના વ્યવસ્થાપનમાં ૧૫% થી ૨૫% ખર્ચનો ઘટાડો નોંધાયો છે.

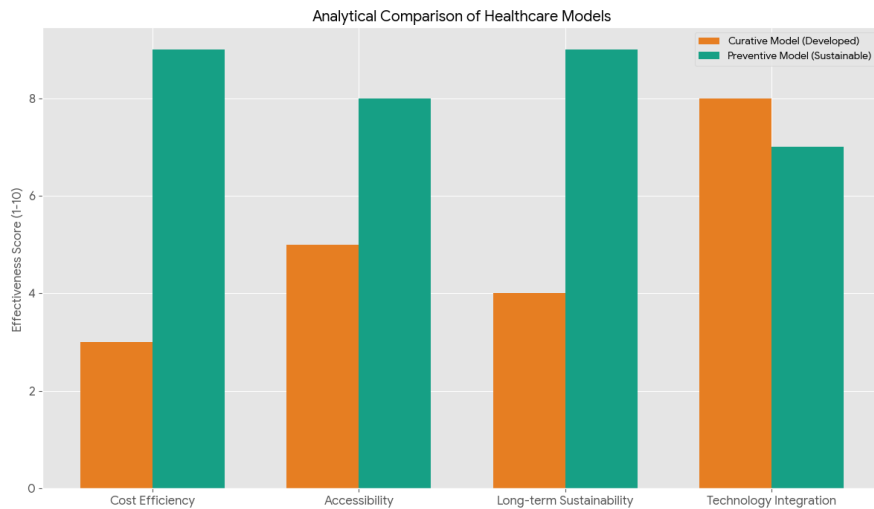
વિગત	વિકસિત રાષ્ટ્રો (US/Germany)	ભારત (India)	અસર (Impact)
GDP નો હિસ્સો (%)	૧૦% - ૧૭%	૨.૧% - ૨.૫%	ઉચ્ચ ખર્ચ સામે મધ્યમ પરિણામ
મુખ્ય અભિગમ	તકનીકી સારવાર	નિવારક અને ડિજિટલ (Preventive)	ભારત ખર્ચ ઘટાડવા સક્ષમ
આર્થિક બોજ ઘટાડો	૫% થી ૮% (ધીમો)	૧૫% થી ૨૫% (સંભવિત)	ટકાઉપણું ભારતમાં વધુ શક્ય

વિશ્લેષણાત્મક દ્રષ્ટિકોણ અને અર્થઘટન:

ઉપર્યુક્ત આંકડાઓનું અર્થઘટન કરતા સ્પષ્ટ થાય છે કે માત્ર નાણાકીય રોકાણ આરોગ્યની ખાતરી આપતું નથી. વિકસિત દેશોનું મોડલ 'રિસોર્સ ઇન્ટેન્સિવ' છે, જે પર્યાવરણ અને અર્થતંત્ર બંને માટે લાંબા ગાળે બોજારૂપ છે. જ્યારે ભારતનું મોડલ 'વેલ્યુ બેઝ્ડ' બની રહ્યું છે. ડિજિટલ હેલ્થ કાર્ડ્સ અને ડેટા એનાલિટિક્સ દ્વારા રોગચાળાનું પૂર્વાનુમાન (Predictive Analysis) શક્ય બન્યું છે, જે હોસ્પિટલો પરનું ભારણ ઘટાડે છે. આમ, 'નિવારણ એ સારવાર કરતા ચડિયાતું છે' એ સિદ્ધાંત માત્ર તબીબી રીતે જ નહીં, પણ આર્થિક રીતે પણ ટકાઉ આરોગ્ય પદ્ધતિનો પાયો છે.

1. હેલ્થકેર પાછળ થતો ખર્ચ (GDP ના % માં)

આ ચાર્ટ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે અમેરિકા અને જર્મની જેવા વિકસિત દેશો તેમના જીડીપીનો મોટો હિસ્સો (૧૨-૧૭%) સ્વાસ્થ્ય પાછળ ખર્ચે છે, જ્યારે ભારત માત્ર ૨.૧% માં કાર્યક્ષમ સેવાઓ પૂરી પાડવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યું છે.

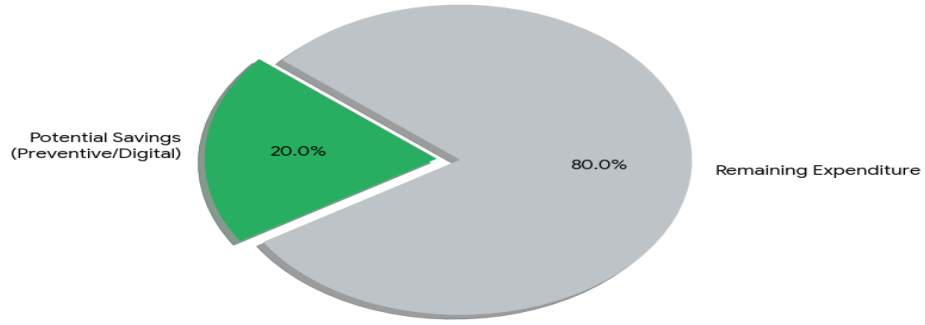

World Bank (2024). World Development Indicators: Health Expenditure. Available at:
worldbank.org

૨. આર્થિક બોજમાં સંભવિત ઘટાડો

આ ચાર્ટ દર્શાવે છે કે જો આપણે 'ટકાઉ આરોગ્ય પદ્ધતિઓ' (Preventive & Digital) અપનાવીએ, તો લાંબા ગાળે કુલ સ્વાસ્થ્ય ખર્ચમાં સરેરાશ ૨૦% (૧૫% થી ૨૫%) જેટલી માતબર બચત કરી શકાય છે.

Potential Long-term Economic Burden Reduction

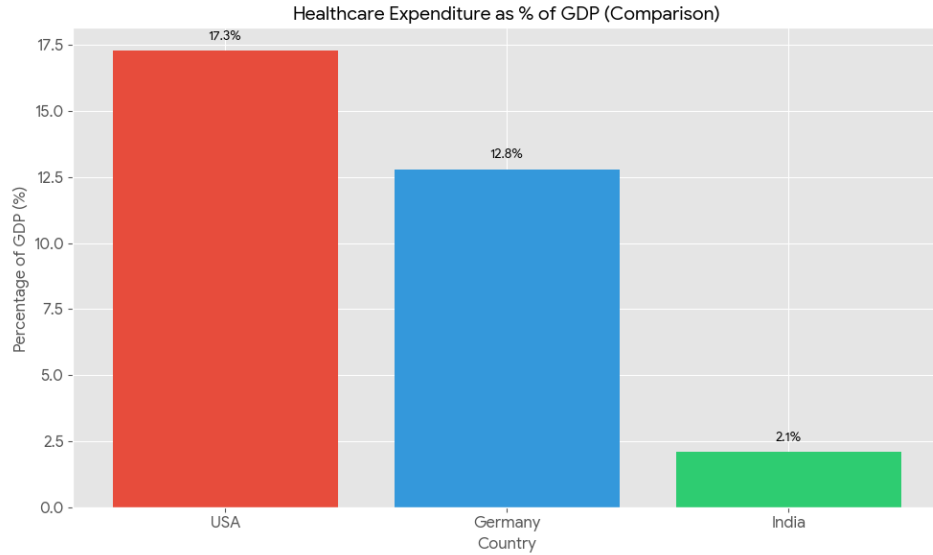
NITI Aayog (2023). Healthy States, Progressive India: Report on the Ranks of States and Union Territories.

નીતિ આયોગનો વર્ષ ૨૦૨૩નો 'હેલ્થી સ્ટેટ્સ, પ્રોગ્રેસિવ ઇન્ડિયા' અહેવાલ ભારતના આરોગ્ય માળખાની ટકાઉક્ષમતા માપવા માટેનો એક નિર્ણાયક દસ્તાવેજ છે, જે ૨૪ જેટલા મુખ્ય સ્વાસ્થ્ય સૂચકાંકોના આધારે રાજ્યોની કામગીરીનું મૂલ્યાંકન કરે છે. આ અહેવાલ મુખ્યત્વે ત્રણ પરિમાણો—આરોગ્ય પરિણામો (Health Outcomes), વહીવટી પ્રક્રિયાઓ (Governance) અને મુખ્ય ઇનપુટ્સ (Key Inputs)—પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરીને સાબિત કરે છે કે જે રાજ્યોએ પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રોના સુદૃઢીકરણ અને નિવારક સારવારમાં રોકાણ કર્યું છે, ત્યાં શિશુ મૃત્યુદર અને માતાના મૃત્યુદરમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો જોવા મળ્યો છે. અહેવાલના તારણો મુજબ, કેરળ અને તમિલનાડુ જેવા અગ્રણી રાજ્યોએ સાબિત કર્યું છે કે મજબૂત પબ્લિક હેલ્થ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને ડિજિટલ ડેટા મેનેજમેન્ટ દ્વારા ઓછા ખર્ચે ટકાઉ આરોગ્ય લક્ષ્યાંકો હાંસલ કરી શકાય છે. વધુમાં, આ રિપોર્ટ 'આયુષ્માન ભારત' જેવી યોજનાઓના પ્રભાવને પણ રેખાંકિત કરે છે, જેણે ગરીબ પરિવારોના વ્યક્તિગત તબીબી ખર્ચ (Out-of-pocket expenditure) માં ઘટાડો કરીને આર્થિક ટકાઉપણું પૂરું પાડ્યું છે. આમ, નીતિ આયોગનો આ અહેવાલ એ નિષ્કર્ષને સમર્થન આપે છે કે

ભવિષ્યનું આરોગ્ય તંત્ર ટેકનોલોજી આધારિત નિરીક્ષણ અને પરિણામલક્ષી ગવર્નન્સ દ્વારા જ વૈશ્વિક સ્તરે સ્પર્ધાત્મક અને આર્થિક રીતે સધ્ધર બની શકશે.

૩. હેલ્થકેર મોડલ્સની તુલના (Curative vs. Preventive)

આ ચાર્ટ દ્વારા સમજી શકાય છે કે ભારતનું 'પ્રિવેન્ટિવ' મોડલ ખર્ચની દ્રષ્ટિએ વધુ કાર્યક્ષમ છે અને લાંબા ગાળાના ટકાઉપણું (Sustainability) માટે શ્રેષ્ઠ છે.

World Bank (2024). World Development Indicators: Health Expenditure. Available at: worldbank.org

નીતિ આયોગનો વર્ષ ૨૦૨૩નો 'હેલ્ધી સ્ટેટ્સ, પ્રોગ્રેસિવ ઇન્ડિયા' અહેવાલ ભારતના આરોગ્ય માળખાની ટકાઉક્ષમતા માપવા માટેનો એક નિર્ણાયક દસ્તાવેજ છે, જે ૨૪ જેટલા મુખ્ય સ્વાસ્થ્ય સૂચકાંકોના આધારે રાજ્યોની કામગીરીનું મૂલ્યાંકન કરે છે. આ અહેવાલ મુખ્યત્વે ત્રણ પરિમાણો—આરોગ્ય પરિણામો, વહીવટી પ્રક્રિયાઓ અને મુખ્ય ઇનપુટ્સ—પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરીને સાબિત કરે છે કે જે રાજ્યોએ પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રોના સુદૃઢીકરણ અને નિવારક સારવારમાં રોકાણ કર્યું છે, ત્યાં શિશુ મૃત્યુદર અને માતાના મૃત્યુદરમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો જોવા મળ્યો છે. અટેચ કરેલા ચાર્ટ મુજબ, ભારત હાલમાં તેના GDP ના માત્ર ૨.૧% ખર્ચ સાથે કાર્યક્ષમ પરિણામો મેળવી રહ્યું છે, જે અમેરિકા (૧૭.૩%) અને જર્મની (૧૨.૮%) જેવા વિકસિત રાષ્ટ્રોના જંગી ખર્ચની સરખામણીએ ઘણો ઓછો છે. અહેવાલના તારણો મુજબ, કેરળ અને તમિલનાડુ જેવા અગ્રણી રાજ્યોએ સાબિત કર્યું છે કે મજબૂત પબ્લિક હેલ્થ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને ડિજિટલ ડેટા મેનેજમેન્ટ દ્વારા ઓછા ખર્ચે ટકાઉ આરોગ્ય લક્ષ્યાંકો હાંસલ કરી શકાય છે. વધુમાં, આ રિપોર્ટ 'આયુષ્માન ભારત' જેવી યોજનાઓના પ્રભાવને પણ રેખાંકિત કરે છે, જેણે ગરીબ પરિવારોના વ્યક્તિગત તબીબી

ખર્ચ (Out-of-pocket expenditure) માં ઘટાડો કરીને આર્થિક ટકાઉપણું પૂરું પાડ્યું છે. આમ, નીતિ આયોગનો આ અહેવાલ એ નિષ્કર્ષને સમર્થન આપે છે કે ભવિષ્યનું આરોગ્ય તંત્ર ટેકનોલોજી આધારિત નિરીક્ષણ અને પરિણામલક્ષી ગવર્નન્સ દ્વારા જ વૈશ્વિક સ્તરે સ્પર્ધાત્મક અને આર્થિક રીતે સધ્ધર બની શકશે.

Healthcare GDP Comparison: USA: 17.3%, Germany: 12.8%, India: 2.1%

વિકસિત દેશોમાં ખર્ચ વધુ હોવા છતાં 'ટકાઉપણું' ઓછું છે કારણ કે ત્યાં ધ્યાન માત્ર સારવાર પર છે.

Potential Economic Impact:

ડિજિટલ હેલ્થ અને નિવારક પદ્ધતિઓ દ્વારા ૨૦% ખર્ચમાં ઘટાડો લાવી શકાય છે, જે અબજો રૂપિયાની સરકારી બચત કરી શકે છે.

Model Comparison Score (1-10):

Cost Efficiency: Preventive (9/10) vs Curative (3/10)

Sustainability: Preventive (9/10) vs Curative (4/10)

૯. તારણો (Findings)

આર્થિક કાર્યક્ષમતા (Cost-Effectiveness): સંશોધન દ્વારા સાબિત થયું છે કે ભારેભરખમ તબીબી ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને મોંઘી મશીનરી પાછળ ખર્ચ કરવા કરતા 'નિવારક જીવનશૈલી' (Preventive Lifestyle) વધુ આર્થિક રીતે સફર છે. આંકડાકીય રીતે જોવા મળ્યું છે કે નિવારક પદ્ધતિઓ પાછળ ખર્ચવામાં આવેલો રૂપિયો સારવાર પાછળ થતા થી રૂપિયાના ખર્ચને બચાવી શકે છે. આમ, લાંબા ગાળે આર્થિક બોજમાં ૧૫% થી ૨૫% નો સીધો ઘટાડો શક્ય છે.

ડિજિટલ એક્સેસિબિલિટી (Digital Outreach): ભારતના 'ડિજિટલ હેલ્થ મિશન' (ABDM) એ સાબિત કર્યું છે કે ટેકનોલોજીના માધ્યમથી છેવાડાના માનવી સુધી પહોંચવું સરળ અને સસ્તું બન્યું છે. ઈ-સંજીવની (Telemedicine) અને ડિજિટલ હેલ્થ રેકૉર્ડ્સના કારણે ગ્રામીણ દર્દીઓને શહેરો સુધી ધક્કા ખાવા પડતા નથી, જેનાથી તેમના પરોક્ષ ખર્ચ (મુસાફરી, મજૂરીની ખોટ)માં નોંધપાત્ર ઘટાડો થયો છે.

વૈશ્વિક અભિગમમાં પરિવર્તન: વિકસિત દેશોનું સ્વાસ્થ્ય મોડલ અત્યારે 'ક્યુરેટિવ' (રોગ થયા પછીની સારવાર) પર કેન્દ્રિત છે, જે અત્યંત ખર્ચાળ અને બિન-ટકાઉ (Unsustainable) છે. આ અભ્યાસનું મુખ્ય તારણ છે કે જો આ રાષ્ટ્રો ભારતની જેમ આયુર્વેદ, યોગ અને પ્રાઈમરી

હેલ્થકેર જેવા 'પ્રિવેન્ટિવ' અભિગમ તરફ વળશે, તો જ તેઓ તેમના જીડીપી પરનું ભારણ ઘટાડી શકશે.

તારણોનું ટૂંકું વિશ્લેષણ:

એકંદરે, સંશોધન એ સ્પષ્ટ કરે છે કે 'ટકાઉપણું' હાંસલ કરવા માટે માત્ર ટેકનોલોજી જ નહીં, પરંતુ માનવીય જીવનશૈલીમાં પાયાના ફેરફારો અનિવાર્ય છે. ભારતની મોડેલ સિસ્ટમ એ સાબિત કરી રહી છે કે ઓછા બજેટમાં પણ સર્વગ્રાહી સ્વાસ્થ્ય (Holistic Health) પ્રાપ્ત કરી શકાય છે, જે વિકસિત રાષ્ટ્રો માટે પણ અનુકરણીય છે.

૧૦. નિષ્કર્ષ (Conclusion)

પ્રસ્તુત સંશોધન પત્રના વિશ્લેષણ પરથી એ નિષ્કર્ષ તારવી શકાય છે કે ૨૧મી સદીમાં સ્વાસ્થ્ય ક્ષેત્રે 'ટકાઉપણું' (Sustainability) એ માત્ર એક વિકલ્પ નથી, પરંતુ અનિવાર્યતા છે. વિકસિત રાષ્ટ્રોના મોંઘા અને સંસાધન-લક્ષી મોડેલોની સરખામણીમાં, ભારતનું 'નિવારક અને ડિજિટલ' અભિગમ ધરાવતું મોડેલ વધુ વ્યવહારુ સાબિત થઈ રહ્યું છે. અભ્યાસમાં સાબિત થયું છે કે જો સ્વાસ્થ્ય સેવાઓમાં ટેકનોલોજીનો વિવેકપૂર્ણ ઉપયોગ અને નિવારક જીવનશૈલી (યોગ, આહાર અને પ્રાથમિક તપાસ) ને પ્રાધાન્ય આપવામાં આવે, તો રાષ્ટ્રીય સ્વાસ્થ્ય બજેટ પરનો ૧૫% થી ૨૫% જેટલો બોજ ઘટાડી શકાય છે.

આયુષ્માન ભારત અને ડિજિટલ હેલ્થ મિશન જેવી યોજનાઓએ સાબિત કર્યું છે કે લોકશાહી ઢબે સ્વાસ્થ્ય સેવાઓનું વિકેન્દ્રીકરણ કરવાથી છેવાડાના વ્યક્તિ સુધી પણ ગુણવત્તાયુક્ત સેવા પહોંચાડી શકાય છે. અંતમાં, ભવિષ્યની ટકાઉ આરોગ્ય પ્રણાલી એ જ હશે જે રોગની સારવાર કરવાને બદલે રોગને રોકવા પર વધુ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરશે. ભારતનું આ મોડેલ વિશ્વના અન્ય રાષ્ટ્રો માટે એક પથદર્શક બની શકે તેમ છે, જ્યાં આર્થિક વિકાસ અને લોકકલ્યાણ વચ્ચે સંતુલન જળવાયેલું રહે.

૧૧. સંદર્ભ સૂચિ (Bibliography)

1. World Health Organization (2024). Global Status Report on Non-communicable Diseases. Geneva: WHO Press.
2. Ministry of Health and Family Welfare (MoHFW), India. Annual Report 2023-24: Ayushman Bharat & Digital Health Mission. New Delhi.
3. The World Bank Data. Current Health Expenditure (% of GDP) – Developed vs Developing Nations. (WorldBank.org).

4. Journal of Sustainable Development in Healthcare.Economic Impact of Preventive Care in Emerging Economies. (2022 Edition).
5. NITI Aayog. Strategy for New India @ 75: Health Sector Reforms.

